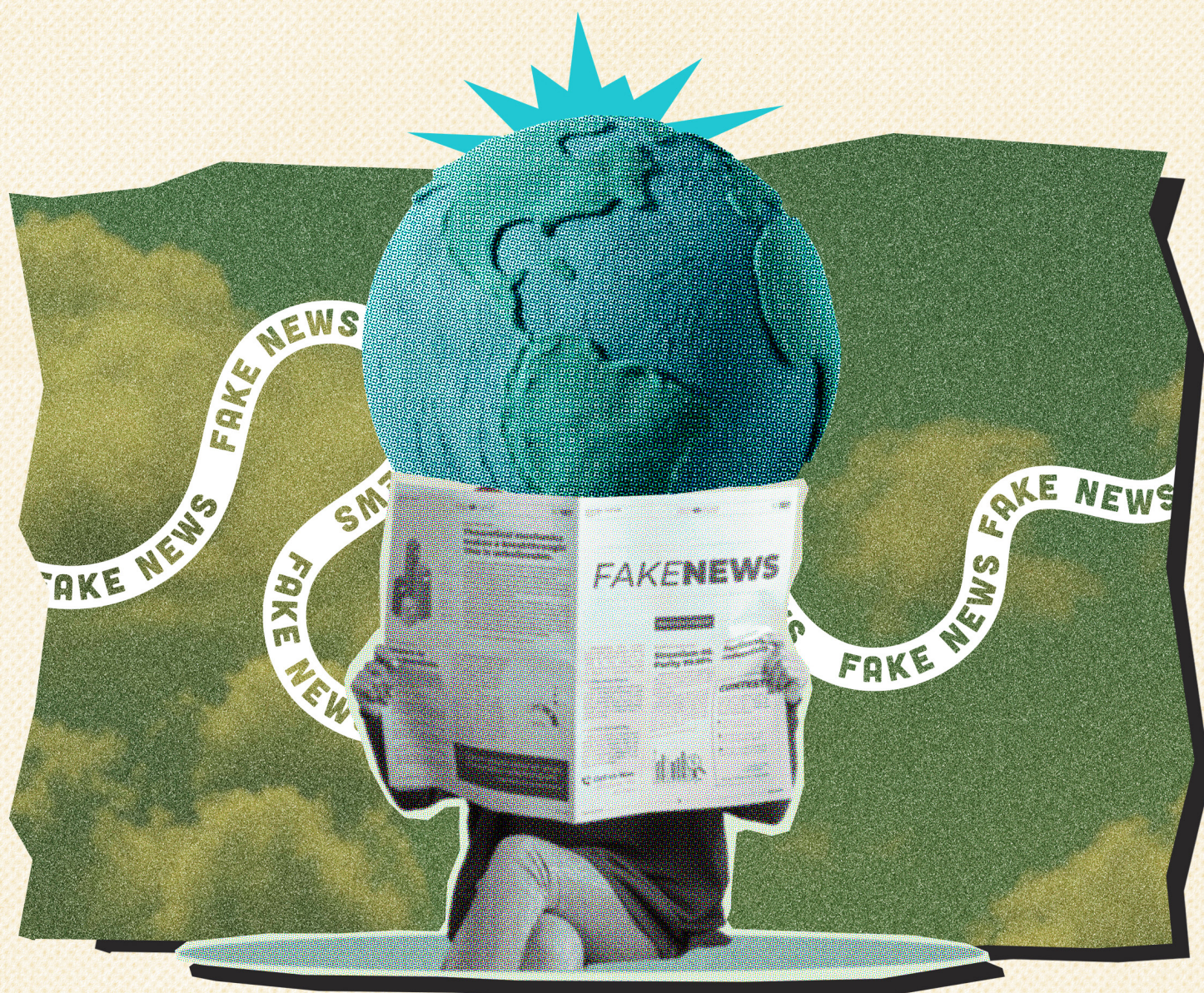

Negiranje očiglednog

Relativizacija klimatskih promjena kroz dezinformacije

Podgorica/Novi Sad - April 2024.

Autorke:
Jelena Jovanović, Teodora Koledin

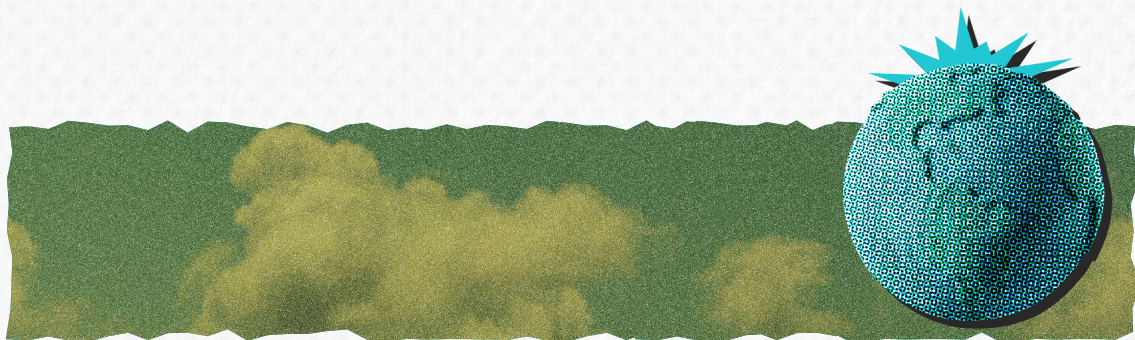
Izdavač: Centar za demokratsku tranziciju, Novosadska novinarska škola

Za izdavača: Dragan Koprivica, Milan Nedeljković

Autorke: Jelena Jovanović, Teodora Koledin

Urednici: Jelena Jovanović, Stefan Janjić

Stručna konsultacija: dr Ivana Vojinović

Ova publikacija je kofinansirana od strane Evropske unije. Sadržaj je isključiva odgovornost Centra za demokratsku tranziciju (CDT) i ne odražava nužno stavove Evropske unije (EU).

Publikacija je objavljena uz podršku CFI –Développement Médias. Autori zadržavaju potpunu autonomiju u pripremi ovog sadržaja.

Finansira
Evropska unija

DÉVELOPPEMENT
MÉDIAS

CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU

NOVOSADSKA
NOVINARSKA
ŠKOLA

Uvod

Klimatske promjene su jedan od najozbiljnijih izazova današnjeg vremena i dugoročni trend koji baca sjenku na budućnost civilizacije. One su simptom planete koja se zagrijava po stopi koja je presedan. Zemljinu klimu su oduvijek mijenjali prirodni procesi, poput promjena u sunčevom zračenju, Zemljinoj orbiti oko Sunca ili okeanskim strujama i sl. Međutim, nauka i egzaktna temperaturna mjerenja nedvosmisleno zaključuju da od druge polovine XVIII vijeka, tj. industrijske revolucije, promjene u klimi nijesu tek prirodna neminovnost, već uglavnom dolaze od ljudskih aktivnosti koje su povećale koncentraciju gasova s efektom staklene bašte zbog sagorijevanja fosilnih goriva, ali i promjena u korišćenju zemljišta, sječe šuma, širenja pustinja, itd. Mnoge promjene uočene u klimi su bez presedana u hiljadama, ako ne i stotinama hiljada godina. Smatra se da su one glavni pokretač povlačenja lednika na Antarktiku, rasta nivoa mora, zagrijavanja i zakiseljavanja okeana, ali i uzrok za pojavu više od 90% prirodnih katastrofa kao što su poplave, oluje (naročito tropski cikloni, tajfuni, tornada i uragani), suše, šumski požari, čija su povećana učestalost i intenzitet, uključujući i lokacije na kojima je to bilo neuobičajeno u prošlosti, doveli do ekonomskih i ljudskih gubitaka.

Tekuća, turbulentna treća decenija XXI vijeka, koja je započela pandemijom koronavirusa, ratnim sukobima i ekonomskom i energetsom krizom, pružila je i dramatično svjedočanstvo o tome koliko je današnja klima toplija i opasnija od hladnije u kojoj se razvila ljudska civilizacija. Samo neki od upečatljivih šokova klimatskih promjena su razorne poplave koje su u 2022. godini pogodile Pakistan i Nigeriju, da bi tokom 2023. godine Grčka i Libija iskusile izuzetno jake poplave sa ogromnim materijalnim gubicima i smrtnim slučajevima, šumski požari buktali na Havajima, suša ušla u treću godinu na rogu Afrike, a na Balkanu ljeto 2023. godine obilježile su i superćeljske oluje.

NOOA i Copernicus su izašli sa podatkom da je 2023. godina bila najtoplija godina u istoriji mjerenja, jer je Planeta bila 1.48°C toplija u poređenju sa predindustrijskim periodom. Prema prognozama, 2024. godina je na putu da dostigne zabrinjavajući prag u analima klimatske istorije. Sa nivoa Ujedinjenih nacija stižu poruke da je planeta Zemlja ušla u fazu "klimatskog ključanja". Paralelno, na redovnim Konferencijama strana ugovornica Konvencije UN o promjeni klime jača globalna

saradnja i multilateralizam u borbi protiv globalnog fenomena današnjice, dok neke od klimatski najosviještenijih država EU, poput SR Njemačke stavljaju klimatske promjene u vrh političke agende, posebno iz razloga jer se klimatske promjene sve više percipiraju i kao uzrok strukturnih promjena u globalnoj ekonomiji, koji pored posljedica po životnu sredinu, zdravlje, bezbjednost hrane, vode i ljudi, ima sve veći negativan uticaj na produktivnost i rast globalnog BDP-a. Tokom protekle decenije, procijenjeno je da su vremenski događaji izazvali raseljavanje oko 23 miliona ljudi u prosjeku svake godine, a migracioni pritisci će se samo povećavati. Gledajući u budućnost, Godišnji izvještaj o rizicima za 2024. godinu Svjetskog ekonomskog foruma izdvojio je ekstremne klimatske uslove i klimatske promjene kao najveći rizik za narednu deceniju.

Gore navedeni kompromis nauke i politike, međutim, ne dopire do onih koji poriču odgovornost ljudi za sadašnje i buduće stanje klime na Zemlji. U pitanju je sličan narativ koji se mogao čuti još 1985. godine kada je iznad Antarktika otkrivena ozonska rupa, a što je prvobitno proglašeno dezinformacijom, do koje su navodno doveli neispravni senzori. Ponovno testiranje potvrdilo je da ne samo da je rupa postojala 1985. godine, već da se pojavljivala svakog proljeća od 1979. godine. Paradoks je da je ogromna rupa bila veća od SAD-a i viša od Mont Everesta.

Danas, kada su ljudi zapljusnuti talasom informacija kojih je više nego ikada, postaje sve teže razumjeti šta je istina, pa klimatske dezinformacije, koje izazivaju sumnju u naučne teorije ili pokušavaju da diskredituju nauku o klimatskim promjenama, prijete da postanu ravnopravne sa informacijama. Problem se dodatno usložnjava kada se netačni stavovi šire društvenim mrežama sa milionima pregleda, što dodatno uvećava rizik od širenja dezinformacija i teorija zavjera o temi koja se tiče svih nas i čije posljedice svakodnevno osjećamo.

Analiza narativa

Ko je kriv za klimatske promjene?

“Naučna zajednica je danas sigurna da klimatske promjene uzrokuje čovjek, kao što je sigurna u razumijevanje teorije gravitacije”.

Ovo su riječi Bendžamina Kuka, naučnika i eksperta za klimu sa NASA-Instituta za svemirske studije Godard, koji pojašnjava da postoje nesigurnosti i nijanse o kojima se diskutuje u oblasti nauke o klimi. “Ali jedina stvar oko koje se danas slaže svaki naučnik je da zagrijavanje, koje vidimo, nastaje sagorijevanjem fosilnih goriva”, kazao je Kuk¹.

No, uprkos postojanju naučnog konsenzusa o uzrocima klimatskih promjena, na pojedinim portalima, televizijskim emisijama, kao i na društvenim mrežama gotovo svakodnevno možete pročitati tvrdnje poput onih da je laž da su ljudi krivi za klimatske promjene, da je naš uticaj potpuno bezazlen i beznačajan, da postoje dokazi koji opovrgavaju naučna saznanja...

Ovakve i slične dezinformacije uporište često pronalaze u tvrdnjama pojedinih naučnika pa se tako na društvenim mrežama dijelila izjava australijskog geologa i profesora koji odbacuje naučni konsenzus o klimatskim promjenama.

Naime, Ijan Plajmer (engl. Ian Plimer) na snimku koji je bio viralan na društvenim mrežama govori da niko nikada nije dokazao da ljudske emisije ugljen-dioksida (CO₂) pokreću globalno zagrijavanje, a ako bi se to moglo dokazati, onda bi se, prema njegovom mišljenju, moralo dokazati da 97% emisija koje su prirodne ne pokreću globalno zagrijavanje.

U analizi Raskrinkavanja² koja se bavila ovom temom navedeno je da je, iako Plajmer tvrdi da niko nikad nije dokazao da ljudske emisije ugljen-dioksida pokreću globalno zagrijavanje, zapravo dokazano da su ljudske aktivnosti glavni uzrok tog procesa i nastalih promjena.

Na nivou akademske zajednice postoji konsenzus o ovom pitanju – 97 odsto naučnika³ je saglasno da su antropogene emisije prouzrokovale povećanje prosječne globalne temperature.

Takođe, izvještaj najkredibilnijeg izvora u oblasti klimatskih promjena, Međuvladinog

1 [Link](#) (Deutsche Welle)

2 Nina Đuranović, Uticaj ljudskih aktivnosti na globalno zagrijavanje nije upitan, Raskrinkavanje, 5.2.2023. [Link](#)

3 Myth Busters: The facts on climate and energy, United Nations, [Link](#)

panela o klimatskim promjenama (IPCC), potvrđuje da su ljudske aktivnosti glavni uzrok klimatskih promjena. U kreiranju izvještaja učestvuju stotine najznačajnijih naučnika iz cijelog svijeta.

Međutim, čak i oni koji priznaju da su ljudi odgovorni za klimatske promjene, manipulisanjem zvaničnih statističkih podataka pokušavaju da umanje uticaj antropogenog faktora na način što tvrde da “su ljudi odgovorni samo za 3% od ukupnih 0,04% ugljen-dioksida (CO₂)” koliko iznosi njegov nivo u atmosferi.

Riječ je o manipulativnim tvrdnjama, na koje je u analizi ukazao portal Raskrinkavanje⁴.

NASA-in naučnik Gavin Šmit je za USA Today⁵ pojasnio, da je još 1850. godine koncentracija CO₂ u atmosferi bila oko 280 djelova na million, te da je povećanje na sadašnji nivo od 421 dio na milion posljedica ljudske aktivnosti. Dakle, za otprilike trećinu, a ne 3%, CO₂ u atmosferi odgovoran je ljudski faktor.

Ovakvi i slični narativi, često se pokušavaju reciklirati, pa u zavisnosti od određenog vremenskog konteksta, ili recimo vremenskih nepogoda koje pogode neko područje dolazi do aktuelizovanja ove teme na način što se iznova preispituje uticaj ljudskih aktivnosti na klimatske promjene, odnosno, gotovo po pravilu pokušavaju se pružiti dokazi da čovjek nema nikakvu odgovornost za sadašnje i buduće stanje klime na Zemlji.

Zastrašivanje klimatskim promjenama

Mediji i korisnici različitih društvenih mreža često su plasirali dezinformacije o klimatskim promjenama koje su prevashodno imale za cilj da zaplaše javnost. Posebno interesantno kod ovog narativa jeste da zastrašivanje nije bilo u svrhe rigoroznog osvještavanja o globalnom zagrijavanju i negativnim ishodima koje ono može imati na našu planetu, što je obično prva asocijacija na njegov naziv. Upravo suprotno tome, u ovakvim člancima i objavama su kao glavni „negativci“ predstavljani akteri poput Svjetskog ekonomskog foruma (SEF), Ujedinjenih nacija (UN) i Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), koji tobože namjeravaju da javnosti nešto zabrane, nametnu ili da je ucijene, a sve to pod okriljem klimatskih promjena. U uvodu knjige „Psihologija teorija zavjere“⁶ je obrazloženo kako se teorije zavjere, između ostalog, nerijetko odnose na „skrivena, tajna i zloćudna organizacija koje utiču na naše živote, a da toga nismo svjesni“. Ova definicija je i više nego prigodna kada govorimo o narativu zastrašivanja klimatskim promjenama.

Medijski tekstovi ove vrste gotovo uvijek su podrazumijevali i pompezne, zloslutne naslove, najčešće u obliku upozorenja, a uglavnom nisu izostajali ni propratni vizuali pretećeg karaktera.

Tako su u septembru 2023. godine, novinari portala Raskrinkavanje.me analizirali

4 Goran Delić, Manipulisanje procentima – temelj teorije zavjere o klimatskim promjenama, Raskrinkavanje, 15.12.2023. [Link](#)

5 [Link](#) (USA Today)

6 Jan-Willem Prooijen, The Psychology of Conspiracy Theories, Routledge, 2018.

tvrdnje⁷ sa portala Nulta tačka o tome kako je SZO najavila globalnu vakcinaciju zbog seobe zaraženih komaraca koja je izazvana klimatskim promjenama. Ovu informaciju je demantovala i potparolka SZO za medije USA Today. Pomenuta organizacija jeste održala konferenciju na kojoj je istaknuto kako promjene u temperaturama (izazvane klimatskim promjenama) utiču da se određene bolesti jave na područjima za koje inače nisu karakteristične, međutim, ni jednog trenutka nije spomenuta vakcinacija zbog klimatskih promjena.

FakeNews Tragač je, sa druge strane, analizirao tvrdnje⁸ izvučene iz konteksta jednog godišnjeg klimatskog izvještaja o tome kako će, zarad smanjenja emisija ugljen-dioksida, do 2030. godine „meso u ishrani biti zabranjeno“. U ovom tekstu Nulte tačke zanemareno je više bitnih faktora – da se on uopšte ne odnosi na Srbiju, da je progresivan cilj smanjiti količinu mesa po glavi stanovnika na 16 kilograma kao i da se radi isključivo o preporukama a ne „naredbama“.

Nisu izostale ni dezinformacije o zabrani kafe. Za potrebe ove vrste narativa njegovi kreatori se često koriste sledećom logikom – zaplašite javnost ukidanjem onoga što je dio njihove svakodnevice i reakcija neće izostati. Kako prenosi⁹ Raskrinkavanje.me, pojedini korisnici društvenih mreža pisali su da će, zbog klimatskih promjena, ljudima biti uskraćeno i ispijanje ovog napitka. Ipak, ispostavilo se da „zabrana“ Svjetskog ekonomskog foruma na koje korisnici aludiraju uopšte ne postoji, već da promjene u temperaturi i klimi mogu negativno uticati na površine koje su trenutno pogodne i namijenjene za uzgoj kafe.

Svakako da su zabilježeni i medijski tekstovi koji su za cilj imali puko izazivanje panike, radi veće „klikabilnosti“ na mrežama. Dnevni list Informer je prvog marta ove godine objavio vijest¹⁰ sa senzacionalističkim naslovom „Vrijeme nam otkucava! Ako se desi erupcija ovog vulkana, Amerika nestaje sa lica Zemlje i slijede drastične klimatske promjene!“ i pratećom apokaliptičnom fotografijom. Tekst se odnosi na vulkan Jeloustoun, koji je prema mišljenju Informera „bomba koja otkucava svoje posljednje sekunde“ s obzirom na to da eruptira na svakih „600 hiljada godina“, a da je od posljednje erupcije navodno prošlo upravo toliko. Međutim, FakeNews Tragač objašnjava da se posljednja erupcija dogodila prije 70 hiljada godina, a ukoliko se posmatraju samo erupcije velikih razmjera, onda je prosjek godina između takvih događaja u slučaju Jeloustouna 725 hiljada godina, a ne 600 hiljada godina. Najvažnija izostavljena činjenica jeste da trenutno nije zadovoljen nijedan uslov za moguću erupciju u skorije vrijeme. Shodno tome, zaključili smo da Informerovo plašenje javnosti erupcijom koja će izazvati „nezamislivu pustoš“ i „vulkansku zimu“, nije opravdano.

Ovakav narativ bio je prisutan i u tekstu¹¹ iz specijalnog dodatka Srpskog telegrafa

7 Darvin Murić, Antivaks mašta: SZO nije pominjala vakcinaciju zbog klimatskih promjena, Raskrinkavanje, 13.9.2023. [Link](#)

8 Teodora Koledin, Manipulacije o C40 na 40°C: od preporuke do panike, FakeNews Tragač, 2.8.2023. [Link](#)

9 Nina Đuranović, Klimatske promjene i kafa: Ko (ne) želi da nam ograniči omiljeni napitak?, Raskrinkavanje, 20.3.2024. [Link](#)

10 [Link \(Informer\)](#)

11 Teodora Koledin i Ivan Subotić, Gospodari vremena (2): Nevreme na daljinsko upravljanje, FakeNews Tragač, 21.8.2023. [Link](#)

koji je govoreći o sistemu južne oscilacije El Ninjo (ENSO) napisao kako „ulazimo u nepoznate vode“, kao i da nas „čeka nešto što do sada nismo vidjeli“. Iako usljed promjena klime dolazi i do ekstremnijih vremenskih uslova, sistem južne oscilacije El Ninjo odnosno njegova dva suprotna stanja – El Ninjo i La Ninja – nisu ništa novo i nepoznato. Kako FakeNews Tragač navodi, paleolozi su pronašli dokaze u biosferi koji pokazuju da je tokom posljednjih gotovo 12.000 godina sistem ENSO „ispoljio sve vrste obrazaca i amplituda“. S obzirom na to da je stanje paranoje takođe usko povezano sa konspiricizmom, ne čudi što je ovakav narativ upravo to – paranoičan.

Ovakav štetan narativ predstavlja opasnost za javnost jer urušava kredibilitet međunarodnih institucija i organizacija koje rade na rješavanju problema vezanih za klimatske promjene. Kroz tekstove poput onih koje su analizirali pomenuti portali za utvrđivanje činjenica eksperti koji teže da pronađu rješenje za gorući problem vezan za klimatske promjene uvijek su prikazani u negativnom svjetlu, dok im se pripisuju ciljevi drugačiji od onih kojima zapravo streme. Ovakvi narativi doprinose gubitku povjerenja u institucije značajne za rješenje problema klimatskih promjena i zbog toga je izuzetno bitno suprotstaviti im se na adekvatan, naučno utemeljen način.

Klimatske promjene kao oružje

Element zastrašivanja bio je prisutan i u tekstovima koji sugerišu na postojanje posebno dizajniranog oružja uz pomoć kog se namjenski mijenjaju vremenski uslovi na određenoj teritoriji, a sve to na štetu naroda koji živi na tom području. Izazivači ovih vremenskih (ne)prilika često su u slučaju ovog narativa definisani kao “vladari svijeta” a samo “oružje” nerijetko je precizirano kao “oružje Zapada”.

Za ovo oružje je u većini tekstova odabran “ozloglašeni” HAARP (eng. High-frequency Active Auroral Research Program). FakeNews Tragač, Raskrinkavanje.me ali i mnogi drugi portali za utvrđivanje činjenica su više puta ukazivali na netačnost ukorijenjenog uvjerenja među teoretičarima zavjere da se uz pomoć HAARP-a može uticati na vremenske uslove, ali uprkos tome, ovo vjerovanje se i dalje može uočiti u pojedinim medijima.

Takođe, u jednoj od svojih analiza¹² FakeNews Tragač skreće pažnju na neutemljene tvrdnje domaćeg tabloida Srpski telegraf o navodnom izumu Nikole Tesle uz pomoć kog se ciljano izazivaju oluje i vremenske neprilike. Viši kustos Muzeja Nikole Tesle objasnio je FakeNews Tragaču kako u ličnoj arhivi Nikole Tesle i njima dostupnim posrednim izvorima „nema dokumenta koji bi upućivao na to da je Tesla u laboratorijskim uslovima izazvao vještačku oluju“.

Ni superćeljska oluja koja je pogodila Srbiju i region krajem jula prošle godine nije prošla bez nagađanja¹³ o njenom uzroku. Branimir Nestorović, već poznat po širenju dezinformacija različite prirode, nakon nevremena oglosio se pitanjem „Zašto se

12 Teodora Koledin i Ivan Subotić, *Gospodari vremena (1): Oluja iz Tesline laboratorije*, FakeNews Tragač, 20.8.2023. [Link](#)

13 Marko Vukajlović, *Nevrijeme nije novo oružje zapada protiv Srbije*, Raskrinkavanje, 8.8.2023. [Link](#)

superćelijska oluja desila nad Hrvatskom, a posebno Srbijom?“, a potom sam sebi odgovorio da je nevrijeme „oružje sa Zapada“. Portal Raskrinkavanje.me je u svom tekstu uključio detaljno obrazloženje meteorološkinje Ljubice Gojković koja je precizno objasnila kako i zbog čega nastaju superćelijske oluje.

Identične insinuacije zabilježene¹⁴ su i nakon što je, sredinom juna mjeseca prošle godine, snažna oluja pogodila Kragujevac. Tom prilikom je korisnik društvene mreže X podijelio mapu ciklona oko ovog grada uz tvrdnju da se ne pomjera, odnosno, da ga “nešto drži” na tom mjestu. U saradnji sa meteorologom Vladimirom Đurđevićem, FakeNews Tragač je demantovao navode o kvazistacionarnim ciklonima, kao i potpuno neargumentovanoj povezanosti ove oluje i HAARP postrojenja.

Ukoliko se u ulozi oružja za masovnu destrukciju nije našao HAARP, onda jesu kemtrejlsi odnosno kondenzacioni tragovi koje ispuštaju avioni. Prema vjerovanju brojnih teoretičara zavjera ovo su zapravo otrovi kojima se narod na zemlji zaprašuje. U već pomenutom specijalnom izdanju Srpskog telegrafa njegovi autori dotakli su se i ove teme. Naslov opskurnog teksta glasilo je „Otrov s neba – ubijaju ljude po nalogu vladara sveta“. Za potrebe izrade ovog teksta novinari Srpskog telegrafa kontaktirali su bivšeg direktora kompanije JAT Velibora Vukašinića koji je izjavio da svakodnevno „opasne materije padaju na zemlju i truju nas“. Međutim, kemtrejlsi ostaju samo kondenzacijski tragovi koji nisu opasni za ljude na zemlji, barem ne onoliko koliko ih teoretičari zavjera predstavljaju opasnim, navode brojni portali za utvrđivanje činjenica¹⁵¹⁶¹⁷.

Novinari Raskrinkavanja.me u ovom kontestu su se bavili istraživanjem¹⁸ sumnjivih navoda o tome da je Španska državna meteorološka agencija (AEMET) učestvovala u operaciji prskanja biocida po građanima za vrijeme pandemije koronavirusa. Ovu vijest su novinari okarakterisali kao “teoriju zavjere” s obzirom da je u jeku pandemije španska vlada naložila vojsci da zapravo na ovaj način dezinfikuje javne površine kako bi se tako pokrio veći teren.

Narativ o tajnim oružjima kojima se utiče na klimatske promjene ili klimu generalno opasan je za javnost zbog sopstvene prijemčivosti. On nudi laka objašnjenja za različite pojave u prirodi ne opterećujući ljude koji u njega vjeruju komplikovanim naučnim tumačenjima. Takođe, obavijen je plaštom tajnovitosti i senzacije što je uvijek privlačan koktel za prosječne konzumente medija. Zbog toga je širenje ovog štetnog narativa izuzetno brzo i lako.

14 Marija Zemunović, Stacionarni cikloni: kao HAARP oko Kragujevca, FakeNews Tragač, 5.7.2023. [Link](#)

15 Ivan Nekić, Zbog “prošaranog” neba Facebookom se šire neutemeljeni statusi o chemtrailsima, 7.2.2024. [Link](#)

16 Snopes [Link](#)

17 Amina Čeliković, “Chemtrails” besmislice naprosto ne prestaju, Raskrinkavanje.ba, 16.2.2021. [Link](#)

18 Marko Vukajlović, Španska vlada nije prskala građane hemikalijama, Raskrinkavanje, 21.2.2024. [Link](#)

Klimatske promjene kao maska za eksperimente i restrikcije

Kako profesori socijalne psihologije sa univerziteta Kent, Karen Douglas i Robi Sutton, u svom radu na temu opasnosti teorija zavjere o klimatskim promjenama objašnjavaju¹⁹, ova vrsta narativa “privlači javnu svijest” istovremeno “skrećući pažnju sa zaključaka podržanih naučnim dokazima i logikom ka objašnjenjima koja uključuju složene šeme i zaplete”. U pojedinim slučajevima lakše je povjerovati u ove složene šeme nego u to da se klima planete mijenja prevashodno zbog ljudskog djelovanja. Jednostavnije je prebaciti krivicu na “bogate globalističke elite”, odnosno manjinu koja ima moć da namjenski utiče na sudbinu cijele populacije, nego prihvatiti odgovornost i biti otvoren za promjenu. Prema riječima²⁰ profesora sa Kembridža Majka Hulmea, ovakvi narativi dobijaju svoju moć zbog toga što su ukorijenjeni u „specifičnim vjerovanjima, vrijednostima, moralnim opredjeljenjima, mitovima i imaginarijama koji i sami proizlaze iz različitih društvenih, kulturnih i političkih pokreta, iz različitih načina viđenja i postojanja svijeta“.

Prilikom analize klimatskih dezinformacija zapazili smo i narativ koji sugerše kako su klimatske promjene zapravo “maska” za sprovođenje eksperimenata i uvođenje restrikcija.

Početak ove godine Fejsbukom je kružila fotografija²¹ zabilježena tokom testiranja raketnih motora u NASA svemirskom centru u Misisipiju. Pojedini korisnici su tu fotografiju prenijeli uz spekulacije da NASA posjeduje mašinu iz koje „izbijaju gusti oblaci“ kao i da se uz pomoć nje „simuliraju klimatske promjene“. I na ovom primjeru se može primijetiti negiranje stvarnih uzroka klimatskih promjena, kao i bizarna hipoteza da izvjesna organizacija zahvaljujući specijalno osmišljenim mašinama stoji iza njih, a sve to sa ciljem naplate poreza na ugljen-dioksid.

Nulta tačka je pisala o „geoinženjerskim planovima bogatih globalističkih elita“, koji potencijalno mogu omogućiti štetnom zračenju da „izazove rak i druge zdravstvene probleme“. Tema teksta je bio projekat Bila Gejtsa usmjeren ka pronalasku rješenja za smanjenje globalnog zagrijavanja Zemlje. Međutim, FakeNews Tragač je otkrio²² on da nikad nije ni realizovan.

Takođe, portal Srbinfo je na vijest da je jul prošle godine bio najtopliji mjesec od kad postoje precizna mjerenja temperature odgovorio tekstem²³ koji nosi naslov „Tzv. globalno ključanje koje promoviše UN biće DEPOPULACIJA stanovništva“. U spornom članku izvedeni su zaključci da „vlade i njihovi medijski saučesnici širom svijeta promovišu tvrdnje o „klimatskoj krizi“ u nastojanju da ispune ciljeve zelene

19 Karen Douglas & Robbie Sutton, 2015, Climate change: Why the conspiracy theories are dangerous, Bulletin of the Atomic Scientists. [Link](#)

20 Mike Hulme, Climate change narratives: beyond the facts of science, mikehulme.org, 3.5.2019. [Link](#)

21 Nina Đuranović, Ponovo “isplivala” teorija zavjere o mašini za vještačke oblake, Raskrinkavanje, 17.1.2024. [Link](#)

22 Ivan Subotić, Kredom protiv klimatskih promena: o eksperimentu koji se nije dogodio, FakeNews Tragač, 13.3.2024. [Link](#)

23 Marko Vukajlović, Ključanje teorija zavjere, Raskrinkavanje, 4.8.2023. [Link](#)

agende Svjetskog ekonomskog foruma, Ujedinjenih nacija, Svjetske zdravstvene organizacije...“ kao i da ispunjenje ovih ciljeva uključuje „planove za smanjenje kvaliteta života većine javnosti uz povećanje poreza da bi se „spasila planeta“. Činjenica da je jul 2023. godine bio najtopliji mjesec od početka mjerenja temperature je, ipak, neosporiva. Posmatrajući ovaj primjer možemo se vratiti na konstataciju iz uvoda ovog segmenta, a koja implicira da teoretičari zavjere sa naučnih, jasnih i racionalnih objašnjenja radije skreću ka onim, zamršenim i naučno neutemeljenim ali ipak jednostavnijim i pitkijim za brojne ljude širom svijeta.

Izgovori za klimatske promjene

U pojedinim medijima smo se susreli i sa dezinformacijama o uzrocima ali i posljedicama klimatskih promjena, odnosno svojevrsnim izgovorima za njihov nastanak. Novinari i korisnici društvenih mreža koji su gradili ovakav narativ koristili su se izvlačenjem naučnih zaključaka „iz šešira“, istovremeno odbacujući njihov sveobuhvatan kontekst. Iako na prvo čitanje ove pretpostavke mogu djelovati legitimno s obzirom na to da se naizgled oslanjaju na nauku, to nužno ne znači da i jesu. Uglavnom je riječ o polovičnim naučnim saznanjima iz kojih je preuzeto ono što „odgovara“ za gradnju ovakvog narativa, a izbačeno ono što se sa njim kosi.

Opskurnu hipotezu da je fenomen zagrijavanja planete zapravo prirodna pojava određeni portali i korisnici društvenih mreža pravdali su tzv. Milankovićevim ciklusima. Ova dezinformacija prenijeta je i u listu Pečat, a navedene argumente detaljno je analizirao²⁴ FakeNews Tragač. Iako se Milankovićevi ciklusi neosporno bave promjenama u klimi, važno je naglasiti da se oni odnose na dugoročne klimatske promjene, koje se mjere u desetinama hiljada godina. S obzirom na to da je naglo zagrijavanje planete na koje danas referišemo govoreći o klimatskim promjenama zabilježeno okvirno u posljednjih 200 godina, pronalaženje „izgovora“ za globalno zagrijavanje u Milankovićevim ciklusima nije osnovano.

Milankovićevi ciklusi nisu jedini izgovor kojim se koriste klimatski skeptici. U ove svrhe često se upotrebljava i tvrdnja kako ugljen-dioksid (CO₂) zapravo ostvaruje veoma povoljan i pozitivan uticaj na našu planetu, a naročito na biljni svijet.

U jednoj od analiza²⁵ FakeNews Tragača na ovu temu razjašnjeni su obmanjujući navodi o tome kako CO₂, zbog toga što biljke (relativno) brže rastu kada su njemu u većoj mjeri izložene, donosi više koristi nego štete. Jedan od klimatskih skeptika otišao je toliko daleko da je izjavio kako bismo, ukoliko je to moguće, trebali da imamo još više CO₂ u atmosferi Zemlje s obzirom na njegove „blagodeti“. Iako ugljen-dioksid može pospješiti rast biljaka, on istovremeno smanjuje njihovu nutritivnu vrijednost, a uz to izaziva mnogobrojne negativne efekte po našu planetu. Ovakva vjerovanja su u potpunoj suprotnosti sa naučnim dokazima te njihovo stihijsko širenje može biti vrlo kontraproduktivno i opasno.

24 Ivan Subotić, Milankovićevi ciklusi nisu odgovorni za to što nam je planeta sve vrelija, FakeNews Tragač, 4.8.2023. [Link](#)

25 Teodora Koledin, Nulta tačka o klimatskoj krizi: (ne)odgovarajuća metodologija i pravljanje ugljen-dioksida, 26.3.2024. [Link](#)

Narativi opisani u ovom segmentu analize problematični su jer relativizuju značaj pitanja klimatskih promjena i njihovog usporavanja. Javnost kroz njih može steći utisak o tome da se radi o prirodnim procesima na koje ljudi nisu, i ni u budućnosti ne mogu uticati. Vjerujući u ovakve narative postoji mogućnost da ljudi zanemare problem klimatskih promjena i odluče da ni ne pokušaju da daju svoj doprinos u suočavanju se ovim globalnim izazovom.

I pojedini naučnici (ne)svjesno zbunjuju javnost

“Naučnici su saglasni da...”, “Poslušajte šta o klimatskim promjenama kaže naučnik sa Univerziteta...” , “Čuveni naučnik otkrio da...”

Upravo ovakve fraze služe da se pojedini konzumenti medijskog sadržaja ili sadržaja koji se plasira na društvenim mrežama pokušaju ubijediti u određene tvrdnje o klimatskim promjenama.

Kao primjer ovog narativa možemo navesti i tvrdnju kojom se bavio portal Raskrinkavanje²⁶ koja glasi da postojanje klimatskih promjena negira globalna mreža od više od 500 obrazovanih i iskusnih naučnika i stručnjaka za klimu i srodna područja. Zapravo, ispostavilo se da je riječ o listi potpisnika Deklaracije kojom se negiraju klimatske promjene, na kojoj nijesu baš svi naučnici, a naročito dobar dio nije iz sfere nauka koje se bave klimom. Među njima su: filozofi, pravnici, novinari, IT-jevci, jutjuberi, a neki su čak i preminuli.

Na društvenim mrežama našao se i video u kom je američka klimatološkinja i bivša predsjednica Škole za nauku o Zemlji i atmosferi na Tehnološkom institutu Džordžije, Džudit A. Kari, iznijela niz tvrdnji o klimatskim promjenama. Kari je podsjetila na slučaj “Climategate”, koji je, prema njenim riječima, dokaz da je konsenzus Međudržavnog panela o klimatskim promjenama (eng. Intergovernmental panel on climate change IPCC) o ključnim pitanjima zasnovan na fingiranim podacima i uslovljavanju stručnjaka da se usaglase oko jednog stava. Navela je da je naučna zajednica “bila zavedena u potrazi za razumijevanjem klimatskih primjena”, te da su primarni uzrok prirodne pojave, a ne ljudski faktor.

Tačno je da je slučaj “Climategate” pokrenuo nekoliko nezavisnih istraga, između ostalog vladinu istragu, kao i univerzitetsku istragu u kojoj su učestvovali naučnici koji su radili za CRU²⁷, a zaključak je isti. Nisu pronađeni dokazi da su naučnici svoja istraživanja sprovodili na nepouzdan način, što je i objašnjeno u analizi Raskrinkavanja²⁸.

Sličnih primjera ima još.

26 Marko Vukajlović, Ko je sve na spisku “naučnika” koji negiraju klimatske promjene?, Raskrinkavanje, 2.11.2023. [Link](#)

27 [Link](#) (BBC)

28 Nina Đuranović, Viralni video sa nizom netačnih tvrdnji o klimatskim promjenama, Raskrinkavanje, 2.8.2023. [Link](#)

„Teorija klimatskih promjena je teorija zavjere o klimatskim promjenama i potpuno je glupa. Problem sa trenutnom pričom o klimatskim promjenama je u tome što je lažna. CO2 nema nikakav učinak. Stvarna klima se hladi...“, kazao je između ostalog britanski meteorolog Pirs Korbin čije su neutemeljene tvrdnje o ovom problemu dospjele u više Fejsbuk objava²⁹ na našem govornom području.

U analizi Raskrinkavanja³⁰ navedeno je da ovakve tvrdnje nemaju nikakvo uporište u činjenicama, kao i da je stanje takvo da nikako ne možemo govoriti da se klima hladi, već suprotno – globalno zagrijavanje prvi put probija ključnu granicu od 1,5 stepeni Celzijusa.

CO2 u “atmosfera” teorija zavjere

Naučnici pokušavaju da pojasne zašto posljednjih godina imamo sve češće ekstremne klimatske događaje, te vremenske uslove nekarakteristične za određeno doba godine.

Međutim, paralelno sa naučnim saznanjima, istraživanjima i zaključcima utemeljenim na činjenicama razvijaju se i brojne dezinformacije i teorije zavjere o klimatskim promjenama.

A jedna od najučestalijih je svakako da ugljen-dioksid (CO2) nema nikakav uticaj na klimatske promjene.

U kontekstu manipulacije činjenicama o ugljen-dioksidu, nerijetko se kao izgovor upotrebljava i informacija o naizgled „malom“ postotku CO2 u našoj atmosferi, uz sugestiju da su njegovi nivoi „isuviše niski“ da bi izazvali globalne klimatske promjene. Na primjer, australijski novinar Alan Džons tvrdio je kako nema smisla mijenjati čitavu ekonomiju svijeta zbog toga što ugljen-dioksid čini 0,04% atmosfere, a ljudi od navedenog procenta stvaraju „svega“ 3%. Ovi podaci jesu istiniti, ali se njima perfidno manipuliše. Odnosno, izostavlja se najvažnija informacija koliko taj „mali“ procenat zapravo može imati značajan uticaj na našu klimu, kao i da on neminovno čini većinu emisija gasova staklene bašte. Kao što naslov analize³¹ Raskrinkavnje. me i govori, riječ je o zloupotrebi statistike u cilju relativizacije klimatskih promjena.

U vezi sa tim, takođe su kružile³² insinucije kako smanjenje nivoa CO2 može uzrokovati odumiranje biljnog svijeta. Prije više od sto godina njegov postotak u atmosferi je bio znatno manji, odnosno 0,028%, a s obzirom na to da je od ovog perioda do sad porastao za skoro isto toliko, apsurdno je govoriti o smanjenju na 0,02%. Sadašnji cilj jeste usporiti tempo rasta CO2, a ne njegova „redukcija“ ispod trenutnog nivoa.

Neutemeljeni stavovi o klimatskim promjenama i poricanje uticaja čovječanstva na

29 [Link](#) (Facebook)

30 Goran Delić, Teorije zavjere britanskog meteorologa o klimatskim promjenama, Raskrinkavanje, 18.5.2023. [Link](#)

31 Jelena Jovanović, Zloupotreba statistike za relativizaciju klimatskih promjena, 2.4.2024. [Link](#)

32 Nina Đuranović, Ugljen-dioksid: Između manipulacija i stvarnosti, 8.6.2023. [Link](#)

nivo ugljen-dioksida u atmosferi mogli su se čuti čak i na televiziji sa nacionalnom frekvencijom- TV Hepi u Srbiji.

Riječ je o prikazivanju dijela govora australijskog senatora Malkoma Robertsa koji je odavno poznat³³ po širenju dezinformacija o klimatskim promjenama.

U pomenutom prilogu Roberts govori da „oni koji razumiju nauku shvataju da je ona fundamentalna: ljudi ne utiču niti mogu da utiču na nivo ugljen-dioksida u atmosferi; njega u potpunosti kontroliše priroda“. On ovaj zaključak izvodi iz toga što je čovječanstvo tokom globalnih kriza 2009. (finansijska) i 2020. godine (pandemija) uspijevalo da smanji emisiju ugljen-dioksida u atmosferu, ali je i pored toga nivo tog gasa u atmosferi nastavio da raste.

Među naučnicima koji neumorno skreću pažnju na uticaj čovjeka na nivo ugljen-dioksida u atmosferi je i redovni profesor Fizičkog fakulteta u Beogradu dr Vladimir Đurđević, koji za FakeNews Tragač³⁴ kazao da odgovor na pitanje zbog čega se nivo ugljen-dioksida u atmosferi nije smanjio tokom kriznih godina, kada smo u atmosferu ispuštali manje ovog gasa, leži u njegovom životnom vijeku.

„Odgovor je u vremenu koje je potrebno da se iz atmosfere prirodnim putem ukloni ugljen-dioksid koji su ljudi emitovali/dodali u nju. Različiti gasovi koje ljudi emituju imaju različite životne vekove. Na primer, metan ima životni vek od 12 godina, tako da ako ove godine emitujemo neku količinu metana i zatim prestanemo da ga emitujemo, količina koju smo dodali će se ‘razgraditi’ posle 12 godina, i koncentracija metana će se vratiti na nivo od pre 12 godina, a svake godine od emitovanja koncentracija će biti sve manja i manja, dok se ne vrati na ‘staru’ vrednost“, objašnjava dr Đurđević.

“Zar netko ozbiljno predlaže da bismo ekonomiju trebali postaviti na glavu, podići cijene energije, oštetiti poslovanje, ugroziti zapošljavanje, jer 0,04% atmosfera je CO2?”, ovo je još jedna od tvrdnji kojom se Raskrinkavanje bavilo u prethodnom periodu a koja se našla na društvenim mrežama³⁵.

Iako je postotak CO2 u atmosferi relativno mali, taj gas ima ogroman uticaj na klimatske promjene zbog svoje sposobnosti zadržavanja toplote.

Američka svemirska agencija, NASA, ističe³⁶ da iako su gasovi sa efektom staklene bašte prisutni u malim količinama u atmosferi, oni igraju ključnu ulogu u zadržavanju Zemljine radijantne toplote i onemogućavanja njenog isijavanja u svemir, što dovodi do zagrijavanja planete i pojačanog efekta staklene bašte.

Izveštaj³⁷ Međuvladinog Panela za Klimatske Promjene (IPCC) iz 2021. godine detaljno opisuje kako različiti gasovi doprinose „radijacijskom prisiljavanju“, procesu kojim više toplote od Sunca ulazi u Zemljinu atmosferu nego što je napušta. Izveštaj identifikuje „skoro linearnu vezu“ između emisija CO2 i globalnog zagrijavanja.

33 [Link](#) (AAP Factcheck)

34 Ivan Subotić, Životni vek ugljen-dioksida e životni vek pseudonauke, 27.11.2022. [Link](#)

35 [Link](#) (Facebook)

36 The Atmosphere: Getting a Handle on Carbon Dioxide, NASA. [Link](#)

37 Josep G. Canadell, Pedro M.S. Monteiro, Global Carbon and Other Biogeochemical Cycles and Feedbacks, [Link](#)

Analiza FakeNewsTragača³⁸ daje odgovor na pitanje: Da li je tačno da nivo ugljen-dioksida kontroliše isključivo priroda?

Klimatskim skepticima je vrlo lako da kažu kako na nivo ugljen-dioksida u atmosferi utiče isključivo priroda, a ne čovjek – iz prostog razloga što to „donedavno“ i jeste bilo tako. Problem je u tome što je priroda, dok se čovjek nije umiješao u njen ugljenički ciklus, uspijevala da održi manje-više jednaku količinu ugljenika koji se ispušta i koji se apsorbuje. Sa miješanjem čovjeka u ovaj ciklus dolazi do poremećaja tog balansa, što uzrokuje veće ispuštanje ugljen-dioksida u atmosferu.

Temperaturne razlike i manipulisanje vizuelnim prikazima

Tvrdnje da su se prosječna temperatura, nivo mora ili leda i ranije mijenjali, te da su promjene koje se danas uočavaju znatno manje od onih u prošlosti, dio su narativa kojim se takođe pokušava relativizovati postojanje klimatskih promjena.

U te svrhe često posluže i različiti primjeri dezinformisanja i obmanjujućeg interpretiranja podataka ili recimo različitih vizuala koji prikazuju temperaturne razlike.

To je bio slučaj i sa prikazom dvije fotografije vremenske prognoze sa jedne inostrane televizije. Jedna mapa iza voditeljke iz 2017. godine bila je zelena, dok je druga druga iz 2022. godine bila crvena, a sami izbor boja iskorišćen je za narativ da je u pitanju zavjera prognostičara da nas zastraše i “proguraju” plan klimatskih promjena.

Novinari Raskrinkavanja³⁹ ukazali su da je zapravo riječ o promjeni dizajna i načinu prikaza podataka na koju se televizija u međuvremenu odlučila.

U objašnjenju koje su mediji potražili od meteorološkog zavoda Velike Britanije, kao i BBC-ja, objašnjeno je da su mape promijenile boje kako bi, između ostalog, pomogle osobama koje imaju problema sa raspoznavanjem boja.

Dijelom ovog narativa možemo smatrati i tvrdnje da je suludo govoriti o globalnom zagrijavanju, a u određenim periodima godina, kada to ranije nije bio slučaj, dolazi do ekstremno niskih temperatura i snježnih padavina.

Objašnjenje za ovaj fenomen, iako može djelovati paradoksalno, svakako postoji⁴⁰.

“Sve ekstremnije padavine, snijeg i kiša, je upravo ono što možemo očekivati u svijetu zagrijavanja”, kaže Rik Toman, specijalista za klimu, na univerzitetu Aljaska Ferbenks, prenio je Njujork tajms.

Takođe, novinari Raskrinkavanja⁴¹ su se bavili tvrdnjama o zaokretu u razmišljanju i

38 Ivan Subotić i Tijana Femić Bumbić, Da li je tačno da nivo ugljen-dioksida kontroliše isključivo priroda?, FakeNews Tragač, 17.12.2023. [Link](#)

39 Marko Vukajlović, reciklirana manipulacija vremenskom prognozom, Raskrinkavanje, 4.9.2023. [Link](#)

40 Marko Vukajlović, Globalno zagrijavanje doprinosi ledenim talasima, Raskrinkavanje, 12.12.2023. [Link](#)

41 Marko Vukajlović, Klimatske promjene su i hlađenje i zagrijavanje planete, Raskrinkavanje, 21.2.2024. [Link](#)

klimatskoj politici, koje su pripisane njemačkom ministru zdravlja, a koji je navodno najavio da će se “Evropa ohladiti za 30 stepeni”.

Međutim, ispostavilo se da je riječ o studiji koja je pokazala da bi kolaps složenog sistema struja u Atlantskom okeanu, kako se opisuje sistem AMOC, bio katastrofalan i da bi uslovio da dijelovi Evrope dožive pad temperature do 30 stepeni u rasponu od 100 godina, da bi se zemlje na južnoj hemisferi suočile sa pojačanim zagrijavanjem, te da bi se kišne i sušne sezone u Amazonu mogle poremetiti, kao i da bi nivo mora mogao porasti za metar.

Sve to govori u prilog klimatskim promjenama: zagrijavanju jednog dijela planete – hlađenju drugog, a ne o zaokretu u razmišljanju ili klimatskoj politici, koji se pripisuje njemačkom ministru.

ZAKLJUČAK

Debata o klimatskim promjenama ima dugoročnu perspektivu i trajeće.

Negatori izmijenjenih klimatskih matrica bi morali da prihvate činjenicu da ne možemo da očekujemo da ćemo se vratiti na klimu iz prošlosti. Naprotiv. Posljedice sve ekstremnije klime na planeti Zemlji već sada osjeća svih 8 milijardi stanovnika planete Zemlje, a ne samo polarni medvjedi, pingvini, koralni grebeni ili pande, kao što je uvriježeno i pogrešno shvatanje.

Borba protiv klimatskih promjena je trka sa vremenom da se ograniči globalno zagrijavanje na 1.5°C na svim meridijanima u odnosu na predindustrijski period, što je dogovor iz Pariza iz decembra 2015. godine. Ono što je sigurno jeste to da dolazeće godine prijete novim klimatskim neizvjesnostima, a vjerovatno i novim klimatskim dezinformacijama.

Borba sa klimatskim dezinformacijama neće biti ni laka ni jednostavna, ali mora da bude odlučna i ozbiljno shvaćena, jer ako se blagovremeno ne obuzdaju, efekti klimatskih šteta tokom vremena će se povećavati, što će uticati i na ljude koji još nisu rođeni, ali i uslove života na planeti Zemlji do 2100. godine.

